

Opinnäytetyö (AMK)
Myyntityön koulutusohjelma
Rahoitus- ja vakuutuspalvelut
2013

Susanna Riihimäki

RAHANPESUUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEEN PUUTTUMINEN

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Myyntityön koulutusohjelma | Rahoitus- ja vakuutuspalvelut

Kevät 2013 | 41

Ohjaaja: Tarja Heikkilä

Susanna Riihimäki

RAHANPESUUN JA TERRORISMIN RAHOITAMISEEN PUUTTUMINEN

Pankkeja vaaditaan tuntemaan asiakkaansa ja aiheeseen liittyvät säännökset kiristyvät jatkuvasti. Asiakkaan tuntemiseen liittyy tavoite rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Uusien säännösten voimaan tuleminen vaatii pankeilta uusia toimintatapoja ja niiden käyttöön soveltamista. Tässä työssä perehdytään siihen, miten toimeksiantajapankissa onnistutaan tunnistamaan epäilyttävät tapaukset rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyen.

Teoriaosuudessa käsitellään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen käsitteitä ja käydään läpi joitakin pankkityöhön vaikuttavia säädöksiä. Teoriaosuudessa käsitellään myös keinoja rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen sekä toisaalta niiden torjuntaan liittyviä menetelmiä. Samassa annetaan tapausten tunnistamisohjeita sekä esitellään muutamia ajankohtaisia uutisia aiheeseen liittyen.

Case -osiossa selvitetään toimeksiantajapankin toimintatapoja nyt, haastatellaan sen työntekijöitä sekä selvitetään poliisilta tapausten tunnistamisohjeita sekä ajankohtaisia trendejä. Haastattelussa selvitetään työntekijöiden taustoja rahanpesu- tai terrorismin rahoittamisen tapauksiin liittyen. Samassa vertaillaan haastattelujen tuloksia poliisin selvitykseen.

Suurin osa haastateltavista ei ollut koskaan tehnyt ilmoitusta rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilystä. Haastateltavien kesken vallitsi kuitenkin yhteinen ymmärrys siitä, että isoissa talletuksissa tai käteismaksuissa on oltava tarkkana. Ison käsite on kuitenkin kaikille eri ja tässä mielessä rahanpesulakikin on hieman epätarkka. Pankin olisi ehkä syytä asettaa omia linjojaan tarkemmiksi. Tiedon löytyminen ja toimintatapojen selvyys jakoi vastaajat kahtia samoin kuin aiemmat koulutukset. Lisäkoulutusten järjestäminen ja aiheen mieleen palauttaminen olisivatkin tarpeen. Vastaajat toivoivat esimerkkitalanteiden ja seurausten läpikäyntiä, lisää koulutuksia sekä parempaa tiedon löydettävyyttä ja selkeyttä.

ASIASANAT:

rahanpesu, rahanpeseminen, rahanpesijä, terrorismin rahoittaminen, terrorismi, asiakkaan tunteminen, pankkiala, talousrikollisuus, talousrikos

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Professional Sales | Financing and Insurance services

2013 | 41

Instructor: Tarja Heikkilä

Susanna Riihimäki

INTERVENING MONEY LAUNDERING AND FINANCING OF TERRORISM

Banks are required to know their customers better and better all the time. Regulations will tight continuously related to this topic. Knowing your customer is associated with money laundering and financing of terrorism. It demands new approaches and putting those into service when new regulations will come into force. This thesis examines how a bank manages to recognize suspicious cases related to money laundering and financing of terrorism.

The theory section handles the concept of money laundering and financing of terrorism and some of the regulations which have an impact on bank work. In the theory section, there is also explained ways to wash money and finance terrorism but also the methods to prevent them. Moreover the theory section gives identification guides about the cases and presents some current news related to the topic.

In the case section, there is clarified the banks' actions now, interviewed its employees and found out identification guides and topical trends from the police. The interview settles the employees' backgrounds against the topic. The results of the interview and the report from the police are compared.

The study revealed that most of the respondents haven't ever done the notices about money laundering and financing of terrorism. There was a common understanding of the situations, as big deposits and cash payments, when you have to be more accurate. The conception of big is however different to all of the respondents and maybe the law is, as well, imprecise. The bank could settle its own rules more definite. The discovery of knowledge and the clearness of the policies divided the respondents into two groups as same as the previous training. Extra training would be needed. The respondents also wished reviewing of examples of these cases and of the consequences and better findability of knowledge.

KEYWORDS:

money laundering, money launderer, financing of terrorism, terrorism, banking, economic crime

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 RAHANPESEMINEEN JA TERRORISMIN RAHOITTAMINEN	7
2.1 Rahanpesun käytäntö, prosessi ja haitat	7
2.2 Terrorismin rahoittaminen	10
2.3 Rikollisten keinot ja menetelmät	12
2.4 Torjunta	14
2.5 Tilanteiden tunnistaminen	16
2.6 Petoksen tekijöistä ja ajankohtaisia uutisia	17
3 PANKKITYÖHÖN VAIKUTTAVAT SÄÄNNÖKSET	19
3.1 Työntekijöiden tietoisuus ja kouluttaminen	19
3.2 Ilmoitusvelvollisuus ja tuntemisvelvollisuus	19
4 PANKIN TOIMINTATAVAT JA POLIISIN SELVITYS	23
4.1 Pankin nykyinen ohjeistus	23
4.2 Työntekijöiden haastattelut	27
4.3 Selvitys poliisilta	31
4.4 Analyysi	33
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
LÄHTEET	39

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

Liite 2. Lomake varojen alkuperän selvityksestä

1 JOHDANTO

Asiakkaan tunteminen korostuu pankkitoiminnassa jatkuvasti. Uusien säännösten voimaan tuleminen vaatii pankeilta uusia toimintatapoja ja niiden käyttöön soveltamista. Asiakkaan tuntemiseen liittyy tavoite rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, jota tämäkin opinnäytetyö käsittelee. Aihe valittiin, koska yhteinen toimintatapa vaikuttaa olevan monelle työntekijälle epäselvä ja perustuu lähinnä lakiin tai muihin säädöksiin, jotka voivat olla virkakielisyyden takia vaikeita soveltaa. Toimeksiantaja myös ehdotti aihetta, koska se on melko ajankohtainen alan säädösten jatkuvasti kiristyessä. Kirjallisuuskartoituksen pohjalta voidaan todeta, ettei vastaavanlaisia tutkimuksia ole montaa tehty, mutta toisaalta juridiikkaan painottuvia töitä aihealueesta löytyi. Oma työ onkin hyvä jatko näille, sillä tutkimus viedään käytäntöön.

Tämän opinnäytetyön päätavoitteena on selvittää, miten toimeksiantajapankissa onnistutaan tunnistamaan rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvät tapaukset sekä miten näissä tilanteissa osataan toimia. Työssä esitetään työntekijöiden haastattelujen pohjalta ehdotuksia siihen, miten epäilyttävät tilanteet hoidetaan tyylikkäästi asiakaskohtaamisissa. Työssä kartoitetaan tilannetta työntekijöiden haastatteluilla. Näin selvitetään, miten he käytännössä toimivat tilanteessa, jossa epäilevät rahanpesua tai terrorismin rahoittamista sekä miten selvä toimintaketju heille on. Haastatteluilla selvitetään käytännössä, minkälaisissa tilanteissa työntekijät pyytävät selvitystä varojen alkuperästä tai tekevät ilmoituksen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen epäilystä. Näitä tietoja vertaillaan teoriaan ja poliisin julkaisuihin, joista ilmenee muun muassa tämänkaltaisen rikollisuuden torjunnan parhaita käytänteitä sekä rikosentekijöiden erotamisohjeita. Lopuksi esitetään kehitysehdotuksia pankin toimintatapoihin.

Aihe rajataan käsittelemään vain pankkialaa eli vakuutusalan tilanteita ei tässä työssä käsitellä. Haastateltavat valittiin toisaalta vain henkilöasiakaspuolelta, eli yritysasiakaspuolen näkökulmaa ei tässä työssä esitetä. Tutkimuksessa hae-

taan näkökulmaa tilanteiden tunnistamiseen, mutta ei niinkään niiden ratkaisu-
miseen.

2 RAHANPESEMINEEN JA TERRORISMIN RAHOITTAMINEN

2.1 Rahanpesun käytäntö, prosessi ja haitat

Asiakkaan tunteminen on rahanpesulain keskeinen velvoite, sillä se tarkoittaa, että valvottava tunnistaa ja tuntee asiakkaansa ja tämän toiminnan laadun ja laajuuden. Asiakkaan tuntemiseen sisältyy toimia henkilöllisyyden varmentamisesta asiakkaan toiminnan ja taustojen selvittämiseen. Asiakassuhde vaikuttaa tuntemisvelvoitteen laajuuteen. Rahanpesulaki edellyttää, että valvottava mitoitaa menettelyjen laajuuden riskiarviointiin pohjautuen. Valvottavalla ei saa olla tunnistamattomia asiakkaita ja sillä pitää olla riittävät riskienhallintajärjestelmät riskien arvioimiseen. (Finanssialan Keskusliitto 2013.) Pankkien täytyy toimia näin, sillä niillä on keskeinen asema taloudessa ja se aiheuttaa niille uhan joutua talousrikosten kohteiksi joko ulkopuolisten tai pankin palveluksessa olevien toimesta (Huhtamäki 1994, 24). Myös pääoman vapaa liikkuvuus EU:n alueella voi lisätä riskiä väärinkäytöksiin (Huhtamäki 1994, 55).

Rahanpesulla tarkoitetaan tietoisesti rikoksella hankittua tai sen tilalle tullutta omaisuutta tai rikoksen tuottaman hyödyn vastaanottamista, käyttämistä, muuntamista, luovuttamista, siirtämistä tai välittämistä. Tarkoituksena tulee olla omaisuuden laittoman alkuperän tai hyödyn peittäminen tai häivyttäminen tai rikoksentekijän avustaminen välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Rahanpesua on myös rikollisen toiminnan avulla hankitun omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin sekä siihen kohdistuvien määräämistöiden tai oikeuksien peittäminen tai häivyttäminen. (Finanssialan Keskusliitto 2013.) Rahanpesuun syyllistyy, kun ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta tarkoituksena hankkia sillä itselleen tai toiselle hyötyä tai peittää ja häivyttää sen rikollinen alkuperä. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 4).

Rahanpesun käsitteen väitetään syntyneen Yhdysvalloissa 1920-luvulla kun tutkittiin järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemiksi epäiltyjä rikoksia. Mafian kerrottiin tuolloin peittävän laitonta toimintaansa käyttämällä pesulaliiketoimintaa laillistaakseen rikoksella saatuja varoja. (Sahavirta 2008, 19.) Pankkeja, rahanvaihtoliikkeitä, arvopaperivälittäjiä, sijoituspalveluyrityksiä, vakuutusyhtiöitä, panttilainausliikkeitä, kasinoita ja muita rahapeliyhteisöjä, vienti- ja tuontiliikkeitä, kulta- ja arvometallikauppaa, kiinteistövälitysliikkeitä, huutokauppakamareita sekä asianajo-, kirjanpito- ja tilintarkastustoimistoja on pidetty hyvinä liiketoimintoina rahanpesemiselle. Näihin tahoihin kiinnitetään eniten huomiota rahanpesun estämiseksi, sillä ne pystyvät vääristämään asiakkaiden varojen todellista luonnetta. (Sahavirta 2008, 21.)

Rahanpeseminen voi muodostua useista erillisistä toimista tai useiden eri tekojen yhdistelmästä. Rahanpesemiseen liittyy yleensä tarve salata omaisuuden alkuperä, halu kontrolloida omaisuutta koko ajan ja tavoite muuttaa omaisuus erilajiseksi varallisuudeksi. Prosessin päätteeksi rahan on tarkoitus palata rikoksen tekijälle joko omistus- tai hallintaoikeuksin. Rahanpesu voidaan toteuttaa usealla eri tavalla ja tavan valinta riippuukin usein tekijästä. Siihen vaikuttavat muun muassa tekijän taidot ja mielikuvitus, ulkoiset edellytykset, varojen määrä, kustannukset sekä prosessin nopeus. Rahan peseminen toteutetaan joko fyysisesti tai sähköisesti eri kanavia hyödyntäen. Näitä kanavia ovat muun muassa rahoituslaitokset. Toisaalta valuutat, kulta ja arvopaperit ovat rahanpesun välineitä eli myös niitä pitkin rikoksella hankitut varat voidaan muuttaa laillisiksi ja varojen todellinen alkuperä saadaan salattua. Rahanpeseminen voidaan toteuttaa vaihtamalla rikoksella saadut varat johonkin muuhun muotoon esimerkiksi kultaan. Toisaalta voidaan myös käyttää tapaa, jossa on useita, toisiaan seuraavia vaiheita, joiden jälkeen varat palautuvat rikoksen tekijälle näennäisesti laillisessa muodossa. Viimeksi mainittu tapa on yleensä niin sanottujen ammattilaisten käytössä kun taas ensimmäistä tapaa käyttävät yleensä pienemmät rikolliset. (Konstari 2002, 24–26, 31, 33–34.)

Rahanpesemisprosessin eri vaiheita kutsutaan myös sijoitusvaiheeksi, harhautusvaiheeksi ja palautusvaiheeksi. Tätä prosessia kuvaa esimerkki Yhdysvalta-

laisen järjestäytyneen rikollisuuden 1920-luvulla harjoittama toiminta: hankittiin käteisliiketoimintaa harjoittava yritys, sen laillinen ja rikoksella saatu tulo kirjattiin yhdessä kirjanpitoon liiketulona, ja tästä maksettiin vero. Sijoitusvaiheessa rikoksella saadut varat ohjataan rahoitusjärjestelmään tai maantieteellisesti paikasta toiseen. Harhautusvaiheessa varojen alkuperä ja niiden omistajan tai haltijan henkilöllisyys pyritään häivyttämään. Palautusvaiheessa rikoksen tekijä sijoittaa varat julkisesti lailliseen talouteen kun niiden alkuperä on saatu näennäisesti lailliseksi. Rahanpesijän riski jäädä kiinni on suurin sijoitusvaiheessa, jolloin tämä joutuu kohtaamaan laillisen talouden edustajat. Rahanpesun estämisen mahdollisuudet ovat tuolloin parhaat, joten asiakkaan tunnistaminen ja ilmoittaminen epäilyttävästä toiminnasta ovat erityisen tärkeitä. (Konstari 2002, 24-26, 31, 33–34.)

Harhautusvaiheessa tuotot siirretään monien monimutkaisten liiketoimien läpi tarkoituksena häivyttää kaikki johtolangat varojen alkuperästä. Harhautusvaihe on monimutkainen liiketoimi, joka vaatii ammattitaitoa. Usein ammattirikolliset eivät tee tätä itse ajan ja ammattitaidon puutteen vuoksi. Nämä rikolliset palkkaavatkin yleensä taitavia ammattilaisia laki- tai rahoituspuolelta. Ammattilaiset käyttävät tietotaitoaan kiertääkseen lakia ja tunnistaakseen lainkäyttöalueilta heikkoja valvontakohtia ja tiukkoja salassapitosäännöksiä. Palkattuja ammattilaisia voivat olla esimerkiksi lakimiehet, kirjanpitäjät sekä pankkiirit. (Turner 2011, 134.)

Palautusvaiheessa, raha palautuu takaisin laillisena. Rahan katsotaan olevan tässä vaiheessa yksilön tai yhteisön laillisesti ansaitsemaa. Vaikka pestyä rahaa on vaikea tunnistaa tässä vaiheessa, epäilykset voivat herätä yli rajojen tulleiden tilisiirtojen takia. Lopuksi rahat voidaan siirtää asekauppiaan, pommien toimittajan tai muun terroristiryhmän tilille sellaisina summina, joita on vaikeita havaita. Aina on mahdollista, että käytäntö, politiikka tai menettely luo syitä epäillä rikosta ja aiheuttaa toimia sen selvittämiseksi, mutta terroristien rahoittamisen laajuuden huomioon ottaen, se on epätodennäköistä. (Turner 2011, 135.)

Rahanpesulla saattaa olla monia haitallisia vaikutuksia valtion lailliselle taloudelle, turvallisuudelle ja poliittisen järjestelmän toimivuudelle. Niitä voivat olla esimerkiksi odottamattomat valuuttakurssien heilahtelut. Rahanpesun on ennustettu lisäävän myös käteisen rahan tarvetta ja kansainvälisen pääomavirran volatiliiteettia. Vaikutusta voi lisäksi olla arvopaperimarkkinoihin kurssimanipulaation tai sisäpiirikauppojen yhteydessä. Kansainvälisen rahoitusjärjestelmän luotettavuuden ja vakauden on todettu ylipäättään olevan vaarassa ja toisaalta rahanpesu voi myös olla imagohaitta. (Sahavirta 2008, 43–44.) Rahanpesun nähdään vaikuttavan yli yksittäisten maiden rajojen. Kompromissien tekemisen rahanpesijöiden kanssa uskotaan rohkaisevan heidän rikollista toimintaansa. Rahanpesun kertatalletukset voivat vaikuttaa pieniltä, mutta yhteenlaskettuna muodostavat suuria summia. Rahanpesu onkin vakava rikos ja sillä on todettu olevan suora yhteys maailmantalouden tilaan. Rahanpesun riski maailmanlaajuisessa rahoitusjärjestelmässä on rinnasteinen myös terrorismin rahoittamisen riskiin. (Turner 2011, 135–136.)

2.2 Terrorismin rahoittaminen

Terrorismin rahoittamista on varojen antaminen tai kerääminen joko suoraan tai välillisesti terrorismin rahoittamiseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan terrorismia. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen erona on, että rahanpesussa epäillään varojen laillista alkuperää, kun taas terrorismin rahoittaminen voi tapahtua laillisesti hankituilla varoilla. Tällaisia voivat olla esimerkiksi erilaiset rahankeräykset. (Finanssialan Keskusliitto 2013.) Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ero näkyy yleensä vasta loppukäyttäjän tarkoituksesta, käytäntö ja tekotavat ovat yleensä samat. Rahavirtojen todellisuuden peittämisen tarve on myös sama. Vaikka terrorismin rahoituksen taustalla ei aina ole rikosta, on kuitenkin sen rahoittaminen rikos. Ainoa erillinen ero on liiketoimien koon suuruus. Terrorismin rahoittaminen vaatii yleensä merkittävästi pienempiä summia kuin huumekauppa tai muu vastaava rahanpesun esirikos. Kun tavallisesti rahanpesijät voivat yrittää siirtää miljoonia euroja, voi terrorismin rahoittajille riittää kymmenet tuhannet eurot. (Turner 2011, 132–133.)

Terrorismin rahoittamisen keinoja voivat olla hyväntekeväisyyslahjoitukset, pöytälaatikkoyritysten käyttö sekä järjestäytyneen rikollisuuden tuoton käyttö ja se voi laajeta mille tahansa yhteiskunnan sektorille. Terrorismin rahoittamisen erityispiirre on muun muassa se, että teko ei aiheuta vahinkoa kenellekään ihmiselle, omaisuudelle tai ympäristölle. Yleensä rahoitusrikos ei ole välttämättä normaalin sosiaalisen käyttäytymisen sääntöjen vastainen. Sen laittomuus ei usein ole mitenkään selvästi ilmeinen. Koska terrorismin rahoittamisrikos on usein uhrیتonta ja päällepäin vaaratonta tointa, voi sen erottaminen laillisista toimista olla vaikeaa. Tällaista rikollisuutta selvitetessä asiat ovat yleensä monimutkaisia ja moraali sumeaa. Uhreja voi myös olla vaikea tunnistaa ja epäsosiaaliset seuraukset ovat enemmän puheenaiheena. (Lehto 2008, 345–346, 370, 372.)

Terrorismin rahoittamista on usein kuvattu käänteisenä rahanpesemisenä. Rahanpesussa yritetään saada laittomia varoja lailliseen järjestelmään kun taas terrorismin rahoittamisessa lailliset varat jaetaan rikollisiin tarkoituksiin. Yhtenä mainittuna erona näiden kahden välillä on myös se, että rahanpesun tarkoitus on yleensä puhtaasti tuottohakuisuus, kun taas terrorismin rahoittamisella otetaan usein poliittisesti kantaa. Terrorismin rahoittamisen täytyy olla tarkoituksellista, jotta se on rangaistavaa. Rahoittajan on täytynyt siis olla tietoinen rahojen käyttötarkoituksesta. Terrorismin rahoittamisen rikoksen elementteinä voidaan pitää sitä, että henkilö kerää tai tarjoaa varoja ja, että henkilö teki tämän tarkoituksellisesti tai ainakin tiesi varjojen lopullisen käyttötarkoituksen. (Lehto 2008, 345–346, 370, 372.)

Terrorismin toiminnan estäminen kuuluu yhtenä osana Euroopan unionin terrorismin vastaiseen strategiaan. Se pitää sisällään toimia muun muassa terroristien suunnittelun, kommunikoinnin ja matkustamisen estämisen lisäksi myös niiden rahoittamisen estämisen. Tällainen toiminta vaatii niin maiden välistä yhteistyötä kuin myös sujuvaa tiedonvaihtoa eri toimijoiden kesken. (Laitinen & Lumio 2009, 103.) Suomalaiset eivät ole pitäneet terrorismin uhkaa merkittävänä kotimaassaan, mutta viranomaisten mukaan Suomen aluetta saatettaisiinkin käyttää enimmäkseen terroristien kauttakulku-, lepo- ja piiloutumisalueena sekä

rahoitusväylänä. Tämän takia myös Suomella on rooli terrorismin vastaisessa toiminnassa. Terrorismin vastaiseen työhön osallistuvat Suomessa poliisin lisäksi muun muassa ulkoministeriö, oikeusministeriö, valtakunnansyyttäjänvirasto, valtiovarainministeriö, puolustusministeriö, puolustusvoimat sekä Finanssi- valvonta. (Malkki ym. 2007, 367, 372.)

2.3 Rikollisten keinot ja menetelmät

Rikolliset keksivät useita tapoja rahanpesuun. Varoja voidaan siirtää pankin järjestelmien kautta tai naamioimalla laittomia yrityksiä laillisilla yrityksillä. (Turner 2011, 119.) Ensimmäisessä, eli sijoitusvaiheessa, rahat laitetaan rahoitusjärjestelmään. Terrorismin rahoituksessa vaihe on yhtä kriittinen, ellei jopa kriittisempi, kuin rahanpesussa. Vaihe vie myös aikaa, sillä rahat täytyy saada hajotettua pienempiin osiin, jotta ne saadaan talletettua pankkiin ilman suurempia epäilyjä. Terroristit ovat useimmin niin sanotuilla mustilla listoilla kuin muut rikolliset. Tämä lisää riskiä epäonnistua sijoitusvaiheessa. Onnistuneen kokonaisuuden luominen ja tilin avaamisessa onnistuminen on paljon vaikeampaa näille ryhmille. Tämän takia terroristit käyttävät yleensä niin kutsuttuja ehdokkaita tilien avauksessa, jolloin heidän itse ei tarvitse huolehtia paljastumisesta. (Turner 2011, 133.) Normaalisti sijoitus tapahtuu käteisenä rahana, mutta esimerkiksi arvokaiden petosten tai kiristyksen kautta saadut tuotot ovat yleensä monimutkaisimmissa muodoissa olevina siirtoina. Tämänkaltaiset liiketoimet ovat myös osa sijoitusvaihetta. Yksi rikollisten käyttämä tekniikka on se, että palkataan henkilöitä maksamaan pieniä, ei epäilyttäviä, summia monille eri tileille. Näitä henkilöitä kutsutaan englanninkielellä sanalla smurfs. (Turner 2011, 133–134.)

Yksi keino pestä rahaa on liikalaskuttaa tuonti- tai vientiyrityksissä. Kun rahanpesijä esittää sekä ostajaa että myyjää, tekijä voi kontrolloida rahavirtoja ja voi olla varma, että aiheutuvat paperityöt ovat tasapainossa. Pidemmälle mentäessä, sekoitettaessa viattomia kolmansia osapuolia kuvioon, voidaan luoda parempi harhakuva toiminnan laillisuudesta. Toisaalta kolmansien osapuolien sekoittaminen voi altistaa paljastumiselle. (Turner 2011, 128.)

Rahaa voi myös lähettää ulkomaille. Näissä tapauksissa rahanpesijät turvautuvat rahan lähettämiseen käteisrahtina ja sitten järjestävät sen takaisin saamisen. Jotkut saattavat salakuljettaa rahat yli maiden rajojen, jossa tallettavat ne ulkomaiselle tilille, laativat siitä tarvittavat asiakirjat ja tuovat takaisin kotimaahan. Kotimaassa ne voi tallettaa tilille ja selvitys varojen alkuperästä on jo olemassa. Joskus myös arvotavaran ostaminen, kuten esimerkiksi timanttien ja kullan ostaminen, voi toimia rikollisen rahan kätkemisen välineenä. Näiden keinojen lisäksi on olemassa lukuisia muita mahdollisia metodeja, kuten tilisiirrot. Tilisiirroista on lähes mahdotonta syyttää rahanpesijää niiden nopeuden ja logistisen monimutkaisuuden takia. Monet ovat aloittaneet rahan pesemisen myös muissa kuin pankkitoimintaan liittyvissä yrityksissä. Rahanpesu voidaan toteuttaa esimerkiksi ostamalla asunto, tai muu vastaava tuote, ja myymällä se nopeasti. (Turner 2011, 123.)

Terrorismin rahoittaminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa. Henkilö voi syyllistyä tähän joko keräämällä tai lahjoittamalla varoja. Varojen siirtoon käytettäviä kanavia voivat olla esimerkiksi sähköinen varojen siirto, epävirallinen pankkitoiminta, syöttö- ja operaatiotilien käyttö yhdistettynä esimerkiksi käteisnostoautomaatteihin, islamilaiset pankit, käteiskuriirit ja jopa diplomaattikanavat. (Susi & Pekkala 2011, 38.) Usein on vaikea määritellä yhtä rangaistavuuden rajaa kun pohditaan, milloin rahoittamisrikos on täytynyt ja terroriteko tulee rahoitetuksi. On pohdittu, onko rahoittamisrikos täytynyt vasta esimerkiksi silloin, kun tekoa valmisteleva pomminrakentaja on hankkinut pommin rakentamiseen tarvittavat välineet rahoittamiseen tarkoitetuilla varoilla vai onko rangaistavaa jo sekin, että terroristijärjestön tilille kertyy varoja, josta aikanaan maksetaan joitakin terroritekoon tarvittavia asioita. Toisaalta voidaan miettiä, että onko surmansa saaneen itsemurhapommittajan omaisille, järjestön kautta, maksetut korvaukset terrorismin rahoittamista. (Susi & Pekkala 2011, 49.)

2.4 Torjunta

Yhtenä rahanpesun estämisen keinona on menettämisseuraamus. Tällä toimella voi olla huomattavaa tehoa rahanpesun estämisessä. Keskeisenä tavoitteena on siis estää tekijöitä hyötymästä rikoksestaan ja siitä saamistaan varoista. Tavoitteena on estää heitä sekoittamasta rikoksella hankittuja varoja lailliseen talousjärjestelmään. Näitä toimia toteutetaan myös kansainvälisesti siitä riippumatta, missä rikos tehdään tai missä siitä saatu varallisuus on. (Sahavirta 2008, 8-9.) Rahanpesemisen kriminalisoinnin taustalla ovat alun perin olleet huumausainekauppa, kansainväliset petokset, ihmiskauppa, laiton asekauppa ja harvinaisten eläinten salakuljettaminen. Nykyään tyypillinen rahanpesijä on rahoitusalan ammattilainen, tilintarkastaja tai lakimies, jolla on hyviä yhteyksiä yrityksiin ja tiukan pankkialaisuuden valtioihin. (Sahavirta 2008, 21.)

Rahanpesun estäminen edellyttää luotto- ja rahoituslaitosten sekä niitä valvovien viranomaisten yhteistyötä. Pankkialaisuus ei siis koske tällaisen tiedon antamista viranomaiselle. Epäilyttävien liiketoimien ilmoittaminen on pakollinen järjestelmä, joka varmistaa, että tiedot toimitetaan asiakkaan tietämättä viranomaisille. Lainsäädännössä on huomioitu myös luotto- ja rahoituslaitosten työntekijät ja johtajat. He ovat vapautetut vastuusta tietojen paljastamista koskevien rajoitusten rikkomisesta. Rahanpesulain tavoitteena on estää rahanpesua, edistää sen paljastamista ja tutkintaa sekä tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia. (Konstari 2002, 112–113.)

Euroopan Unioni on määrittänyt rahanpesulle riskiluokkia. Riskin kasvaessa on asiakassuhdetta seurattava tarkemmin. Erityisen korkeariskisiä tilanteita ovat esimerkiksi tilanteet, joissa asiakkaan kanssa ei olla kasvokkain suorassa yhteydessä globalisaation ja teknologian mahdollistaessa tämän. Toisaalta yhteys ulkomaiseen pankkiin katsotaan olevan riskisempää kuin maan sisäinen rahaliikenne, sillä kansainvälisillä rahavirroilla ja rahanpesulla on huomattu selvä yhteys. Myös ihmiset, joilla on yhteys johonkin poliittiseen asemaan, ovat korkeariskisiä, koska heillä on mahdollisuus erityiskohteluun. Vaikka tällaiset ihmiset eivät olisikaan suoraan rahanpesijöitä, heidän asemaansa voivat hyväksikäyttää

varsinaiset rahanpesijät ja terroristit. Tästä syystä tällaisten asiakkaiden kanssa on syytä noudattaa erityistä huolellisuutta. (Turner 2011, 149.)

On selvää, että suuret määrät käteistä rahaa tai muita arvopapereita eivät aina tarkoita mitään laitonta, mutta on todettu, että raportointivaatimukset usein hämmentävät rikollisia (Turner 2011, 179). Myös sen, että rahanpesun kustannukset tehdään korkeiksi, on todettu vaikuttavan positiivisesti rahanpesun estämiseen (Turner 2011, 181). Pankit eivät ole ainoita, joiden täytyy osallistua rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen. Myös esimerkiksi kasinot, pankkiiriliikkeet, vakuutusyhtiöt, automyyjät, rahanvaihtoyritykset ja korukauppiat osallistuvat. (Turner 2011, 120.)

Monilla yrityksillä on useita eri mekanismeja, joilla ne valvovat liiketoimia ja tapahtumia. Nämä järjestelmät perustuvat usein siihen, mitä asiakkaista jo tiedetään ja ne vertaavat tapahtumien samanlaisuutta asiakkaan aikaisempiin tapahtumiin. Järjestelmät ja valvonta ovat usein tietokonepohjaisia ja ne pystyvät löytämään korkeariskiset tapaukset ja erottelemaan epäilyttävät tapaukset niin sanotuista normaaleista tapauksista. Jotta järjestelmät toimisivat parhaiten, on niiden päästävä käsiksi koko yhtiön tietokantoihin ja muihin saatavilla oleviin tietolähteisiin. On myös tärkeää, että yhtiön pitämät rekisterit asiakkaista ovat ajantasaisia ja tarkkoja. Järjestelmät eivät kuitenkaan pysty antamaan oikeita vastauksia, sillä ne eivät pysty kertomaan suoraan, mikä on rahanpesua ja mikä ei, vaan ainoastaan korostamaan epäilyttäviä tapauksia. Järjestelmien ilmoittamat epäilyttävät tapaukset tulee vielä käydä tarkasti läpi ja tutkia ennen kuin tehdään päätös niistä ilmoittamisesta. (Hopton 2009, 119.) Täytyy muistaa, että pelkkien tapahtumien ja liiketoimien seuraaminen ei riitä, vaan lisäksi on tarkkailtava ympäristöä, olosuhteita ja tilanteita tunnistaakseen epäilyt (Hopton 2009, 120).

Terroristiryhmille virtaavia varoja pyritään ennaltaehkäisevästi jäädyttämään tai estämään jo ennalta varojen hankkiminen ja välittäminen. Yksittäinen henkilö voi helpoimmillaan rahoittaa terroristiryhmää luovuttamalla sille suoraan varoja, mutta pääsääntöisesti luovutukseen liittyy välimiehiä, erilaisia yhteisöjä tai hämääriä varojen hankkimis- ja siirtämisyjärjestelyjä. Varainhankinnassa sekoittuvat

yleensä lailliset ja laittomat keinot. Varainhankintakeinoja on usein mahdoton tunnistaa tai erotella toisistaan. Viranomaiset pyrkivät selvittämään juuri rahoituksen kautta terroritekoihin vastuussa olevia tahoja ja terroriverkoston laajuutta. Terrorismin rahoittaminen voi tapahtua laillisilla tai laittomilla varoilla. Laittomia varojenhankkimiskeinoja ovat muun muassa luottokorttipetokset, salakuljetukset, suojelurahat ja kiristys. (Susi & Pekkala 2011, 35.)

2.5 Tilanteiden tunnistaminen

Yksi tärkein, mutta usein aliarvostettu, tunnistamisväline on asiakkaan kuunteleminen. On tärkeää kiinnittää huomiota kehon kieleen ja muihin vastaaviin havaintoihin haastateltaessa asiakasta. Se vaatii hyvää kuuntelutaitoa, sillä havainnointiin keskittyminen kuuntelemisen ohessa voi olla haastavaa. (Turner 2011, 113.) Rahanpesijät ovat luovia kehitellessään tapoja välttää rikoksen havaitseminen. Yleisin käytetty tapa on tallettaa pieniä summia kerrallaan, jotta ne eivät herättäisi huomiota eivätkä ylittäisi sitä rajaa, josta pankkihenkilön täytyy kysyä varojen alkuperästä tai tehdä ilmoitus epäilystä. Monet rahanpesun estämisen ohjelmat on suunniteltu havaitsemaan myös pienten peräkkäisten summien talletus, jotka yhdessä ylittävät asetetun rajan. Toisaalta rahanpesijät voivat helposti välttää tämän tallettamalla useaan eri pankkiin eri tileille pieniä summia, jotka eivät ylitä ilmoitusvelvollisuuden rajaa. Tämä toimii kun kyseessä on suhteellisen pienet pestävät varat. Kuitenkin huumekaupassa pyörivät summat voivat olla helposti kymmeniä tuhansia euroja yhdessä päivässä. (Turner 2011, 120–121.) Peiteyhteisöjen luominen ja hallinta on toinen tapa saada rahat pestyä ja välttää epäilyt. Peiteyhteisöä luotaessa on huolehdittava siitä, että yritys on sellainen, joka käsittelee paljon käteistä ja, että muut maksutavat ovat oikeassa suhteessa. On myös huolehdittava, että talletusten määrä on kohtuullinen yrityksen toimiala ja sijainti huomioiden. (Turner 2011, 121.) Liiketoimen tai toimeksiannon katsotaan poikkeavan tavanomaisesta kun sen rakenne tai suuruus poikkeaa tavanomaisesta, liiketoimi on epätavallinen ottaen huomioon ilmoitusvelvollisen koon ja toimipaikan, liiketoimella ei ole ilmeistä taloudellista

tarkoitusta tai kun liiketoimi ei sovi yhteen asiakkaan taloudellisen tilanteen kanssa (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 27).

Kuten aikaisemmin mainittiin, niin kutsuttujen ehdokkaiden, eli toisten henkilöiden käyttäminen, on suosittua talletettaessa laitonta rahaa pankkijärjestelmään. Tätä tapaa käytetään kun kyseessä on suhteellisen pienet talletukset vuodessa, koska se on yksinkertainen. Nämä värvätyt henkilöt tallettavat ilmoitusvelvollisuuden alittamia summia vaihtelevasti nimetyille tileille useisiin eri pankkeihin. Tällä tavoin vältetään pankkihenkilön ilmoitusvelvollisuus. Toinen tapa voisi olla pankkisekkien ostaminen useasta finanssiyrityksestä yrittäen kiertää epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittamisen rajan. Välikäsi voi tämän jälkeen lähettää kerätyt rahoitusinstrumentit talletettavaksi muualle. Tuntemisvelvollisuuden täyttymisestä huolimatta näitä toimia ei yleensä huomata. On myös yleistä pestä rahaa sukulaisten tai ystävien tilien kautta. (Turner 2011, 122.)

Terrorismin rahoittamisessa voidaan maksaa ihmisille siitä, että he yhdessä siirtävät varoja yhdelle tilille. Usein tällaiset tilit tunnistaa niiden hyväntekeväisyys- tai avustusjärjestöjen nimistä. Jos joku sattuu seuraamaan toimintaa, tilille näkyy tulevan vain lahjoituksia eri nimillä ja vain pieniä summia. Tällainen odotettavissa oleva toiminta vähentää epäilyjä. Terroristiryhmät näkevät myös vaivaa luodakseen yhteyden varojen alkuperän ja päämäärän välille. Tällä tavoin terrorismin rahoittajat jäljittelevät laillista toimintaa ja peittävät laittoman toimintansa rahavirrat. (Turner 2011, 134.)

2.6 Petoksen tekijöistä ja ajankohtaisia uutisia

Yli 40 prosenttia kaikista yritysten petoksista on sen johtajan tekemiä. Tilastot esittävät myös, että 53 prosenttia petoksen tekijöistä on miehiä ja 47 prosenttia naisia, joten tämä seikka ei auta tekijöiden tunnistamisessa. 80 prosenttia tekijöistä on 30 - 60 -vuotiaita eli suurin osa petoksen tekijöistä on työikäisiä, mutta 50 prosenttia tästä ryhmästä on 36 – 50 -vuotiaita. Tässä iässä ollaan usein vastuutehtävissä organisaatioissa. (Turner 2011, 111–112.)

Rahanpesun selvittelykeskus tallensi vuonna 2011 28 378 ilmoitusta epäilyttä-
vistä liiketoimista. Näistä 28 364 ilmoitusta koski rahanpesua ja 14 terrorismin
rahoittamista. Selvästi suurimmat ilmoittajatahot ovat valuutanvaihtoyhtiöt, ra-
hapelitoiminta ja pankit. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus
2013a, 7-8.) Ilmoitusten yleisimmät aiheet olivat valuutansiirto, rahapelit, valuu-
tanvaihto sekä käteistalletukset. Liiketoimien arvo oli pääsääntöisesti alle 10
000 euroa tehdyissä ilmoituksissa. Noin 8,7 prosenttia ilmoituksista käsitti suu-
remman liiketoimen kuin 10 000 euroa ja todella suuret liiketoimet olivat ky-
seessä alle prosentissa tapauksista. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittely-
keskus 2013a, 9-10.)

Suomessa julkisuutta saanut tapaus rahanpesusta sattui vuonna 2007 ja sitä on
selvitelty siitä saakka. Tapauksessa venäläismafia pesi rahaa Suomen kautta.
Kokonaissumma veropetoksessa oli 230 miljoonaa dollaria, joista osa siirrettiin
Moldovasta suomalaiselle turkisalan yritykselle. 135 miljoonaa dollaria on saatu
jäljitettyä mukaan lukien tämä Suomen tapaus ja poliisin mukaan on syytä epäil-
lä alkurikosta. Suomalaista turkisalan yritystä ei kuitenkaan epäillä syyllistyneen
rikokseen, sillä sen ei oleteta tienneen asiasta. Ulkomaisen asiantuntijan mu-
kaan kyse on kuitenkin yhdestä rahanpesun vaiheesta, jossa raha on vaihtunut
turkistavaraksi, joka on toimitettu Suomesta lopulliselle edunsaajalle. (Ajankoh-
tainen kakkonen Yle Areena 2013.)

Nordea sai rangaistuksen rahanpesun säännösten heikosta noudattamisesta.
Huomautuksen antoi Ruotsin finanssivalvonta. Sen mukaan Nordean käytös on
voinut johtaa siihen, että mustalla listalla olevat henkilöt ja yritykset ovat voineet
käyttää pankin palveluja hyväkseen pankin siitä tietämättä. Uutisen mukaan
Nordean toiminnassa on ollut vakavia puutteita tietyissä tapauksissa jo pidem-
män aikaa ja se ei ole myöskään hoitanut raportointivelvollisuuksiaan asianmu-
kaisesti. Ruotsin finanssivalvonta huomautti muun muassa eräästä asiakkaasta,
johon liittyviä riskejä Nordea ei ole arvioinut riittävän tarkkaan. Nordea sai tästä
noin 3,5 miljoonan euron rangaistusmaksun. (Kauppalehti 2013.)

3 PANKKITYÖHÖN VAIKUTTAVAT SÄÄNNÖKSET

3.1 Työntekijöiden tietoisuus ja kouluttaminen

Ilmoitusvelvollisen on järjestettävä työntekijöiden kouluttaminen ja suojeleminen. Ilmoitusvelvollisen tulee myös laatia omaan toimintaansa soveltuvat toimintaohjeet selonteko ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 15.) Työntekijöiden on oltava tietoisia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen säännöksistä ja laeista. Baselin komitea määräsi jo vuonna 1988 pankin velvollisuudesta tuntea asiakkaansa. Periaatteita täytyy jokaisen pankin noudattaa ja ne koskevat asiakkaan tunnistamista, lainsäädännön noudattamista, paikallisten lakien ja säädösten sekä eettisten standardien yhdenmukaisuutta, kansallisten lainvalvontaviranomaisten yhteistyötä, kirjanpitoa ja järjestelmiä sekä työntekijöiden koulutusta. (Hopton 2009, 11.) On tärkeää, että jokainen työntekijä tietää työpaikkansa toimintatavat näissä tilanteissa, tietää omat vastualueensa sekä mitä laki asiasta määrää. Työnantajan on huolehdittava työntekijöiden koulutuksesta. Koulutuksessa täytyy käydä läpi miten epäilyttävät tapaukset tunnistaa ja miten ne tulee hoitaa. Koulutusta on syytä myös täydentää aika ajoin. (Hopton 2009, 131.) Täytyy muistaa, että työntekijöillä on omakohtainen lain vaatima velvollisuus rahanpesun estämiseksi. Jos he eivät noudata näitä määräyksiä, he voivat joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Työnantajan vastuulla on kertoa näistä velvollisuuksista työntekijöille ja pitää huolta, että he ovat tietoisia riskeistä. (Hopton 2009, 133.)

3.2 Ilmoitusvelvollisuus ja tuntemisvelvollisuus

Poliisilla on oikeus saada tietoja pankeilta rikosten estämiseksi tai selvittämiseksi pankkisalaisuudesta huolimatta. Tietoja käytetään erityisesti talousrikosten, kuten rahanpesun, ehkäisemiseksi. Tiedot voivat koskea sekä asiakasta että yrityksen sisäistä toimintaa. Pankilla onkin siis ilmoitusvelvollisuus kaikista

seikoista, jotka saattavat viitata rahanpesuun. Viranomaisen pyytäessä pankin on toimitettava tarvittavia lisäselvityksiä epäilyistä tapauksesta. Ilmoituksen tekijän ei tarvitse arvioida esitutkintakynnyksen ylittymistä vaan ainoastaan hoitaa asia eteenpäin rahanpesun selvittelykeskukselle, oikealle viranomaiselle. Ilmoitusvelvollisen tehtävä on kuitenkin arvioida onko tapaus yleisen kokemuksen mukaan epäilyttävä. (Konstari 2002, 105, 114–116.)

Asiakkaan tuntemisvelvollisuus on avainasemassa kun mietitään, milloin ilmoitus pitäisi tehdä (Hopton 2009, 119). Ilmoitusvelvollisia ovat sellaiset toimialat, joiden on mahdollista huomata rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen omassa toiminnassaan ja, joita voidaan käyttää hyväksi näissä toimissa (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 8). Ilmoitusvelvollisia koskevat seuraavat velvoitteet: tuntemisvelvollisuus, asiakassuhteen jatkuva seuranta, ilmoitusvelvollisuus, henkilökunnan jatkuva koulutus ja omaan toimintaansa soveltuvien toiminta-ohjeiden laatiminen rahanpesulain noudattamiseksi (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 15.)

Ilmoittaminen epäilyttävästä liiketoimesta tulee suorittaa välittömästi kun epäily ilmenee. Se tarkoittaa, että ilmoitus saatetaan tehdä myös ennen tapahtumaa, sen aikana tai sen jälkeen. Yleensä jälkikäteistä ilmoittamista on käytetty eniten. Ilmoituksen tekemiselle ei ole asetettu takarajaa, koska kaikkiin tapahtumiin ei pystytä puuttumaan etukäteen niiden tapahtuessa. Jos kuitenkin tietää tapahtumasta etukäteen ja se epäilyttää, on ilmoitus tehtävä heti. (Hopton 2009, 120.)

Epäily voidaan katsoa aiheelliseksi, jos suoritettava toimenpide on selvästi tavanomaisesta käyttäytymisestä poikkeava. Raja on usein epäselvä, mutta jos esimerkiksi asiakas ei anna pyydettyä selvitystä tai annettu selvitys on epäluotettava, on ilmoitusvelvollisen harkittava ilmoituksen tekemistä. Pankki ei ole velvollinen korvaamaan asiakkaalle mahdollisesti aiheutunutta taloudellista vahinkoa, joka on syntynyt epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittamisesta. Edellytyksenä on, että pankki on noudattanut kohtuullista huolellisuutta tätä tehtäessä. (Konstari 2002, 105, 114–116.)

Asiakkaan tuntemista koskevat toimet pitävät sisällään asiakkaan tunnistamisen ja henkilöllisyyden todentamisen luotettavasta asiakirjasta, asiakkaan edustajan tunnistaminen ja todentamisen, tosiasiallisen edunsaajan tunnistamisen, tietojen hankkimisen asiakkaan toiminnasta, dokumentoinnin, säilyttämisen, tietojen ylläpidon ja päivittämisen, liikesuhteen ja transaktioiden jatkuvan seurannan sekä selonotto- ja ilmoitusvelvollisuuden. Asiakkaita arvioidaan riskiperusteisesti ja sen mukaan määräytyy, miten tarkasti asiakkaan toimintaa tulee tuntea. Toimet tulee suhteuttaa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskeihin. Riskiä arvioidessa tulee kiinnittää huomiota muun muassa seuraaviin asioihin: maksujen kohde- tai lähdevaltio, toimiala sekä transaktioiden koko ja rakenne (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 16–18).

Ilmoitusvelvollisen on selvitettävä tarkoitus sen palveluiden käytölle ainakin silloin kun asiakkaan liiketoimi poikkeaa asiakkaan normaalista toiminnasta tai ylipäättään normaalista toiminnasta. Selvitys on tehtävä myös, jos kyseessä tuntuu olevan monimutkainen rahoitus- tai muu järjestely, epätavallinen maksujärjestely, epärationaalinen toiminta tai jos liiketoimeen sisältyvien varojen määrä on poikkeuksellisen suuri. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 25–26.) Säännösten mukaan satunnainen asiakas on aina tunnistettava, jos yksittäisen liiketoimen tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien arvo ylittää 15 000 euroa. Satunnainen asiakas tarkoittaa tässä tapauksessa yksittäisen liiketoimen suorittavaa henkilöä. Yksittäinen liiketoimi voi tarkoittaa esimerkiksi laskun maksamista tai valuutanvaihtoa. (Finanssivalvonta 2013.) Ilmoitusvelvollisella on aina oikeus tunnistaa asiakas, vaikka liiketoimi olisi arvoltaan pienempi. Kun ilmoitusvelvollinen pyytää selvitystä varojen alkuperästä, voidaan todentamisasiakirjoina käyttää muun muassa kauppa-, lahja- tai perinnönjakokirjaa, laskua, tullaus- laivaus- tai vakuutusasiakirjaa tai selvityksiä viranomaisrekistereistä. Huolellisuusvelvollisuuden katsotaan täyttyneen, kun selvitys varojen alkuperästä on saatu. Jos tyydyttävää selvitystä ei ole saatu, on tehtävä rahanpesuilmoitus. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 25–26.)

Epäilyttävissä tapauksissa ilmoitusvelvollisen tulee toimia niin, ettei varoja saada siirrettyä viranomaisten ulottumattomiin. Epäilyttävissä tapauksissa voi kes-

keyttää liiketoimen selvityksiä varten, kieltäytyä liiketoimesta, jos asiakkaan henkilöllisyyttä ei voida luotettavasti todeta tai suorittaa liiketoimen, jos se edesauttaa tapahtuman selvittelyä tai liiketointa ei voi jättää suorittamatta. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 27.) Liiketoimi on keskeytettävä lisäselvityksiä varten tai siitä on kieltäydyttävä, jos ilmoitusvelvollinen pitää sitä epäilyttävänä tai epäilee varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c, 42). Epäilyttävälle asiakkaalle tai muulle henkilölle ei saa ilmaista epäilyä eikä ilmoituksen tekemistä. Jos pankki kuitenkin tekee näin, se syyllistyy kätkemisrikokseen. Ilmoituksen tekemisen paljastaminen voi vaarantaa rikoksen selvittämisen. (Konstari 2002, 105, 114–116.)

4 PANKIN TOIMINTATAVAT JA POLIISIN SELVITYS

4.1 Pankin nykyinen ohjeistus

Toimeksiantajapankki vaikuttaa hoitavan esimerkillisesti lain ja säädösten vaatimat toimenpiteet. Pankin intranet sivuilta löytyy ohjeita muun muassa varsinaisen ilmoituksen tekemiseen ja tietoa yleisistä säännöksistä. Myös verkkokurssi aiheesta löytyy ja koulutuksia aihepiiriin liittyen on järjestetty. Ohjeet ovat kuitenkin lähes suoraan lainattua lakitekstiä, viranomaisen tuottamaa tekstiä tai yhtiölle valvottavan ominaisuudessa tarkoitettuja ohjeita. Tekijän oman kokemuksen mukaan monelle työntekijälle tuntuu silti olevan epäselvää missä tilanteissa on syytä toimia ja miten. Viranomaisten ohjeistuksen lisäksi ilmoitusvelvollisilla tulee olla omaan toimintaansa soveltuvia toimintaohjeita asiakkaiden tuntemista koskevista menettelyistä sekä selonotto- ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta. Ylin johto hyväksyy sisäiset ohjeet. Seuraavat ohjeistukset löytyivät pankin intranetistä.

Pankin intranetin mukaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja paljastamiseksi ilmoitusvelvollisten on luotava omaan toimintaansa soveltuvat menettelytavat ja riskienhallintamenetelmät. Ilmoitusvelvollisen on pystyttävä osoittamaan valvovalle viranomaiselle, miten se on arvioinut asiakassuhteissa ja toimintaansa liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Sen on myös pystyttävä osoittamaan, miten se tuntee asiakkaansa, miten se seuraa asiakkaidensa liiketoimia ja palvelujen käyttöä sekä miten se noudattaa selonotto- ja ilmoitusvelvollisuutta. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvien velvollisuuksien rikkomisesta voidaan rikoslain mukaan tuomita henkilökohtainen sakko- tai vankeusrangaistus. Ilmoitusvelvollinen voidaan tuomita yhteisösakkoon.

Intranetin mukaan ylimmän johdon vastuulle kuuluu sovittujen riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan menettelytapojen noudattamisen varmistaminen yhtenäisesti koko toimeksiantajapankkiryhmässä. Tähän sisältyy muun muassa organi-

saation ja vastuusuhteiden selkeys, ohjeistuksen kattavuus ja riittävyys, asiakaskunnan, tuotteiden ja palveluiden sekä jakelukanavien riskien kartoittaminen ja riskienhallintamenetelmien kehitys. Sen täytyy myös huolehtia henkilökunnan riittävästä ja ajantasaisesta koulutuksesta, henkilökunnan suojelun asianmukaisesta järjestämisestä ja siitä, että henkilökunta noudattaa annettua ohjeistusta ja menettelytapoja. Ilmoitusvelvollinen nimeää riskienhallinnasta vastaavan henkilön, joka kuuluu ilmoitusvelvollisen ylimpään johtoon sekä rahanpesuasiasta vastaavan yhteyshenkilön. Yhteyshenkilön tiedot toimitetaan Finanssivalvonnalle ja KRP:n Rahanpesun selvittelykeskukselle.

Asiakkaiden tuntemisesta ja riskiperusteisesta lähestymistavasta huolehtiakseen, on ilmoitusvelvollisen seurattava asiakkaidensa liiketoimia säännöllisesti pankin intranetin mukaan. Näiden menettelytapojen ei tulisi muodostaa muusta liiketoiminnasta irrallista kokonaisuutta, vaan ne sisältyvät yleiseen riskienhallintaan ja sisäiseen valvontaan. Asiakkaan tunteminen tarkoittaa niitä kaikkia toimia, joilla ilmoitusvelvollinen varmistuu asiakkaan oikeasta henkilöllisyydestä ja siitä, että se tuntee asiakkaansa toimintaa ja taustoja niin laajasti, kuin asiakassuhde edellyttää. Jos asiakkaaseen, palveluun, tuotteeseen tai liiketoimeen liittyy tavanomaista suurempi riski tai jos asiakkaalla on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämis- ja selvittelyjärjestelmä ei täytä kansainvälisiä velvoitteita, on tuntemisvelvoitteita noudatettava tehostetusti. Riskiperusteisen arvioinnin tavoitteena on kohdentaa resurssit oleellisimpiin rahanpesuriskin omaaviin asiakkaisiin ja palveluihin. Liiketoimiin, jotka poikkeavat tavanomaisesta, joilla ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai, jotka eivät sovi yhteen asiakkaasta oleviin tietoihin ja kokemuksiin, on kiinnitettävä erityistä huomiota. Asiakkaan liiketoimia seurataan säännöllisesti koko asiakassuhteen ajan. Ilmoitusvelvollisella tulee olla asiakkaan toiminnasta tietoa ja kokemusta, jota voi verrata tuleviin tapahtumiin. Seurantajärjestelmien ja raporttien ansiosta on mahdollista havaita asiakkaan poikkeava käyttäytyminen. Asiakkaiden liiketoimia seurataan ajantasaisesti ja jälkikäteisesti.

Intranetistä otetun ohjeen mukaan ilmoitusvelvollinen huolehtii siitä, että sen työntekijät ovat tietoisia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä ja

selvittämistä koskevista velvollisuuksista. Koulutusta järjestetään säännöllisesti ja kattavasti kaikille organisaatiotasoille ja erityisesti niille, jotka ovat tekemisissä asiakassuhteiden, tuotekehittelyn sekä selvitys-, säilytys- ja maksujärjestelmien kanssa. Annetusta koulutuksesta pidetään koulutusrekisteriä.

Kun asiakkaan liiketoimen epäillään liittyvän rahanpesuun tai terrorismin rahoittamiseen, on toimeksiantajapankissa viipymättä lähetettävä sitä koskeva ilmoitus ilmoitussovelluksen kautta asiaa hoitavalle osastolle intranetin mukaan. Kaikki toimihenkilöt, jotka käyttävät pankin yleistä järjestelmää pääsevät tekemään ilmoituksen tämän sovelluksen kautta. Muutoin ilmoitus hoidetaan intranetistä löytyvällä Word-lomakkeella. Pankin rahanpesun estämisen yhteyshenkilö näkee sovelluksen kautta kaikki pankissa tehdyt ilmoitukset. Toimihenkilö näkee vain itse tekemänsä ilmoitukset.

Intranetin ohjeen mukaan ilmoitukseen kirjataan kaikkien osallisten perustiedot sekä osalliseen liittyvät liitteet. Pääosallinen on merkittävä ensimmäiseksi. Jokainen osallinen todennetaan jollakin hyväksyttävällä asiakirjalla ja tiedot todentamisesta, muun muassa todentamisasikirjan numero, viedään ilmoitussovellukseen. Myös osallisen tilinumero kirjataan, jos se on tapauksen kannalta oleellinen. Ilmoitukseen liittyvät tapahtuman tiedot on kirjattava mahdollisimman täydellisesti. Tapahtumasta kirjataan perustietoja ja kuvataan sitä. Muun muassa tapahtumapäivämäärä ja liiketoimen kokonaisarvo kirjataan sovellukseen. Tapahtumalle tulee keksiä myös lyhyt ja kuvaava otsikko, kuten ”Useita tilisiirtoja ja ulkomaanmaksuja”. Tapahtumien kulku ja muut huomiot tulee kirjata mahdollisimman kattavasti ja selkeästi. Tapahtumien kulusta voidaan kirjata esimerkiksi se, mistä tapahtuma havaittiin ja mitä osallinen on kertonut tapahtumaan liittyen. Ilmoitukseen olisi hyvä kirjoittaa esimerkiksi siitä, mikä oli epäilyttävää, mikä kiinnitti toimihenkilön huomion, miten asiakas käyttäytyi, millaisia seteleitä käytettiin ja oliko asiakas yksin vai seurassa. Ilmoitukseen voi ja pitääkin liittää lisäksi tapahtumaan liittyviä dokumentteja, kuten selvitys varojen alkuperästä. Ilmoituksesta on käytävä ilmi myös perustelut, kuten esimerkiksi ”tapahtuma poikkeaa tavanomaisesta”. Myös se, onko tapahtuma kirjattu heti vai jälkikäteen tulee näkyä ilmoituksesta. Ilmoittaja täyttää lopuksi omat tietonsa, kuten puhe-

linnumeronsa ja tehtävänsä. Nämä tiedot välittyvät ainoastaan pankin rahapesuilmotussovelluksesta vastaavalle taholle, joten poliisille nämä tiedot eivät mene.

Finanssipakotteet velvoittavat pankkeja varmistumaan siitä, että finanssipakotteiden kohteena oleville tahoille ei tarjota mitään palveluita. Toimeksiantajapankissa on intranetin mukaan käytössä monitorointijärjestelmä, joka tarkistaa lähtevät tai saapuvat ulkomaanmaksut ja rajat ylittävät Sepa-maksut pakotelistoja vasten. Maksuista tarkistetaan saajan ja maksajan nimien lisäksi maksun aiheuttama pakotelistoja vasten. Maksun välittyminen keskeytyy maksun aiheuttaman pakotelistaosuman selvittämisen ajaksi. Pakotelistatarkistus tulee tehdä manuaalisesti, kun toimeksiantosopimuksen tai liiketoimen osapuolena on muu kuin kyseisen pankkiryhmän vakituinen asiakas. Näin ollen tarkistus tulee pankkiasioinnissa tehdä kun avataan uutta asiakkuutta tai maksua suoritettaessa muun pankin asiakkaalle. Myös kiinteistö- ja osakekaupoissa tarkistetaan osapuolet. Pankilla on velvollisuus selvittää asiakkaan liiketoimeen sisältyvien varojen alkuperä ja käyttötarkoitus kun liiketoimi poikkeaa asiakkaan aikaisemmasta asioinnista tai jos liiketoimi muutoin on tavanomaisesta poikkeava tai epätavomainen. Tiedot pyydetään lomakkeella ja sen tiedot on pääsääntöisesti todennettava pyytämällä asiakkaalta selvitystä tukevia asiakirjoja.

Epäilyksen herääminen voi tapahtua melkein missä tahansa tapahtumassa, mutta erityistä huomiota vaativat tietyt tapaukset. Toimeksiantajapankin intranettiin on koottu muutamia tapauksia, joissa on syytä olla tavallista tarkempi. Esimerkiksi ylisuuret sekkit, rahanvaihto, suuret käteistalletukset, käteismaksut ulkomaanmaksut ja epämääräiset setelit, kuten homeiset tai veriset, vaativat huomiota. Käteistalletuksissa kannattaa kiinnittää huomiota erityisesti, jos tilille ei tule toistuvaissuorituksia ja vain talletuksia tai, jos varat siirretään saman tien ulkomaille. Asiakkaan tilitapahtumista voi huomata epäilyttäviä seikkoja, kuten tilille tulevien varojen nosto välittömästi automaattilla, pienet tilisiirrot yksityishenkilöille, yritystoimintaa käyttötilillä, maksuliikenteen nopea kasvu tai esimerkiksi Kyproksen, Panama Cityn, Virgin Islandsien tai Seychellien saapuva maksuliike. On myös epäilyttävää, jos asiakas kieltäytyy selvittämästä varojen alku-

perää tai antaa ristiriitaista tietoa. Toisaalta käyttöoikeuksien muuttaminen ja valtakirjalla asiointi, kun sillä tehdään poikkeuksellinen tapahtuma, ansaitsevat suuremman huomion.

Toimeksiantajapankilla on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen aiheesta verkkokurssi, joka on Finanssialan Keskusliiton tarjoama. Siinä käydään läpi yleiset periaatteet ja määritelmät rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisesta, esimerkkitapauksia sekä se, mitä rahanpesulaki edellyttää ilmoitusvelvolliselta. Verkkokurssia käytetään ainakin perehdytyksissä uuden työntekijän tullessa taloon.

4.2 Työntekijöiden haastattelut

Työntekijöitä haastateltiin, jotta saataisiin ajankohtainen käsitys heidän näkemyksistään aihealueesta. Alun olettama oli, että aihe saattaa olla monelle epäselvä, joten haastatteluilla pyrittiin selvittämään todellinen tilanne. Haastattelut suoritettiin kasvokkain haastatteluina tai tarpeen vaatiessa sähköpostihaastatteluina. Molemmissa oli mahdollisuus esittää lisäselvityksiä tarpeen vaatiessa ja myös sähköpostit osoitettiin haastateltaville henkilökohtaisesti. Jokaiselta haastateltavalta kysyttiin erikseen lupa haastatteluille. Haastatteluja saatiin jokaisesta konttorista yksi tai useampi, paitsi yhdestä. Yhteensä haastateltavia oli 15. Haastateltavat valittiin sellaisista työtehtävistä, joissa useimmiten saattaa joutua rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen tilanteisiin. Niinpä suurin osa haastateltavista on asiakasneuvoja eli työskentelevät kassalla ja käteisen rahan parissa. Kirjatut päätelmät perustuvat kasvokkain haastatteluissa tehtyihin muistiinpanoihin tai haastateltavien omiin kirjoituksiin.

Ensimmäisenä selvitettiin jokaiselta haastateltavalta se, kuinka kauan hän on ollut toimeksiantaja pankissa töissä, jotta voidaan selvittää, onko vastauksissa hajontaa riippuen työkokemuksesta. Toiseksi kysyttiin, onko haastateltava tehnyt rahanpesusta tai terrorismin rahoittamisesta ilmoitusta tai pyytänyt selvityksen varojen alkuperästä (LIITE 2). Samassa kysyttiin, kuinka monta ilmoitusta vastaaja on tehnyt ja miten hän hoiti ilmoituksen tekemisen. Kolmas kysymys oli

lähinnä kuriositeetti, eli kysyttiin miten usein haastateltava arvio ilmoituksia tehtävän toimeksiantajapankissa, esimerkiksi vuodessa tai kuukaudessa. Neljännessä kysymyksessä vastaajaa pyydettiin kuvailemaan tilannetta, jossa teki ilmoituksen tai pyysi selvityksen varojen alkuperästä. Jos ilmoitusta tai selvitystä ei ollut tehnyt, pyydettiin kertomaan missä tilanteessa sen tekisi. Samalla kysyttiin myös, mistä syystä vastaaja epäili. Viidennessä kysymyksessä selviteltiin sitä, missä tilanteissa vastaajat ovat tehneet pakotelistatarkistuksen. Seuraavat kysymykset käsittelivät tiedon löytymistä sekä sitä, onko vastaajilla ollut tietoa tilanteen hoitamisesta etukäteen tai onko vastaaja ollut koulutuksessa aiheeseen liittyen, milloin ja kuinka monta kertaa. Haastatteluissa kysyttiin myös sitä, onko toimeksiantajapankin toimintatavoissa tai yleisissä säädöksissä jotakin kehitettävää vastaajan mielestä. Lopuksi vastaajilta selviteltiin, miten asiakkaat ovat reagoineet selvityksen pyytämiseen varojen alkuperästä sekä pyydettiin neuvoja asiakastilanteiden hoitamiseksi. (LIITE 1)

Yhdeksän vastaajista, eli vastaajat A, C, E, G, H, I, K, M ja N ovat työskennelleet toimeksiantajapankissa kaksi vuotta tai alle kaksi vuotta. Kolme vastaajaa, eli B, F ja J, ovat olleet töissä toimeksiantajapankissa 2-10 vuotta. Loput kolme vastaajaa, eli D, L ja O, ovat työskennelleet yli 15 vuotta toimeksiantajapankissa. Yhdeksän vastaajaa, ja eli vastaajat A, B, C, G, H, I, K, L ja N, eivät ole koskaan tehneet rahanpesuepäilyilmoitusta. Kolme vastaajaa, eli vastaajat E, J ja M olivat tehneet yhden ilmoituksen ja loput 2 vastaajaa F ja O olivat tehneet useamman kuin yhden ilmoituksen. Kaikki muut, paitsi kaksi vastaajaa G ja H, olivat tehneet joskus ainakin yhden selvityksen varojen alkuperästä. Osa selvityksen pyytäjistä oli tehnyt sen kysymällä asiakkaalta suoraan ja kirjaamalla sen tilitapahtuman viestikenttään. Kuusi selvityksen pyytäneistä oli selannut tilitietoja selvittääkseen, onko tapahtuma asiakkaalle normaalia tilikäyttäytymistä. Kaikki ne, jotka kertoivat ottaneensa selvityksen varojen alkuperästä, olivat pyytäneet selvityksen muun muassa ison summan takia. Selvitystä pyydettiin muun muassa, koska se oli käsketty ottaa, sama henkilö oli käynyt tallettamassa usein ja suuria summia ja tilillä ei näkynyt säännöllisiä tuloja, kun asiakkaan antama alustava selitys on haiskahtanut keksityltä, tapahtuma on poikennut asiakkaan normaalista tilikäyttäytymisestä tai, jotta voi poistaa vastuun omilta harteilta.

Myös ulkomaalaisuus, isot setelit, ihmistyyppi, käytös ja olemus sekä asiakkaan avoimuus ovat vaikuttaneet asiaan. Selvityksen pyytämisen raja vaihteli pyytäjistä riippuen tuhannesta eurosta kymmeneen tuhansiin euroihin. Melkein kaikki olivat sitä mieltä, että ilmoituksia tehdään todella harvoin.

Vastaajat A ja D eivät ole tarkastaneet pakotelistoja, kaikki muut ovat. Vastaaja D kertoi, ettei kuulu työnkuvaan ja A kertoi tietävänsä, että pitää tarkastaa, mutta ei esimerkiksi tee tilinavauksia. Useimmat vastasivat tarkastavansa pakotelistan tilinavauksissa ja uutta asiakkuutta perustettaessa. Suurin osa myös kertoi tarkastavansa pakotelistan käteistapahtumissa, joissa vastaanottajaa ei tiedetä tai tietyissä tilisiirroissa, esimerkiksi asuntokauppatilanteissa. Kahdeksan vastaajaan mielestä, eli vastaajien A, B, D, F, I, K, M ja O, ohjeistus on tarpeeksi selvää tai ainakin sitä osaa pyytää muilta, jos sitä ei muuten saa. Kolmen vastaajan, eli C:n E:n ja H:n mielestä ohjeistus ei ole selkeää tai on saanut vaihtelevia ohjeita. Loppujen, eli G:n, J:n, N:n ja L:n mielestä ohjeet saattavat olla selkeät, mutta niitä ei aina löydä tilanteen vaatiessa tai ne saattavat unohtua, kun tilanteita tulee vastaan niin harvoin. Viisi vastaajaa, eli A, B, H, I ja J, eivät ole koskaan etsineet aiheesta tietoa, joten heidän oli vaikea arvioida tiedon löydettävyyttä. Loput C, D, E, F, G, K, L, M, N ja O olivat sitä mieltä, että tietoa on jotakin kautta löytynyt tai tietoa löytyy, mutta se ei ole järkevässä muodossa. Ohjeet ovat saattaneet olla liian pitkiä ja vaikeaselkoisia. Useimmat vastanneista olivat kysyneet työkavereilta apua. Tietoa toimintatavoista oli saatu myös rahanpesuepäilyilmoituksen tekemisen tai pakotelistatarkistuksen osuman jälkeen kiittävästi sähköpostitse.

Kaksi vastaajaa, C ja E, kertoivat, etteivät ole tai eivät ole ainakaan muistaakseen käyneet aiheeseen liittyvissä koulutuksissa. Viisi vastaajaa eli vastaajat A, D, H, J ja L, muistelevat olleensa jonkinlaisessa koulutuksessa, eli joko asiaa on käsitelty palaverissa, vastaaja on itse suorittanut aiheeseen liittyvän verkkokurssin tai vastaaja on ollut osallisena verkkokokouksessa, jossa aihetta on sivuttu. Osa tämän ryhmän vastaajista toivoi kertausta aiheeseen liittyen. Seitsemän vastaajaa, eli B, F, I, K, M, N ja O, olivat olleet vähintään yhdessä koulutuksessa aiheeseen liittyen. Juuri haastattelujen aikaan järjestettiin koulutusta

rahanpesuun liittyen. H:lta ei saatu vastausta tähän kysymykseen. Vastaajista seitsemän eli A, B, F, G, K, M ja O eivät myöskään keksi kehittämisen kohteita toimeksiantajapankin systeemiin tai yleisiin säädöksiin, tai ovat tyytyväisiä tämän hetken tilanteeseen. Kahdeksalla vastaajalla, C:llä, D:llä, E:llä, H:lla, I:llä, J:llä, L:llä ja N:llä oli joitakin kehitysideoita mielissään. Vastaajat ehdottivat muun muassa, että koko pankkiryhmällä pitäisi olla samat toimintatavat, varojen alkuperän kysymisen kynnyksiä täytyisi madaltaa ja henkilöllisyystodistus pitäisi kysyä aina myös käteismaksuissa. Vastaajat toivoivat myös enemmän koulutuksia ja puhetta aiheesta, esimerkkitalanteiden läpikäymistä, vinkkejä asiakkaan kohtaamiseen, seurausten läpikäymistä ja ylipäätään selkeämpiä ohjeita. Joidenkin vastaajien mukaan olisi hyvä, jos kaikki aiheeseen liittyvä, esimerkiksi tiedotteet löytyisivät samasta paikasta. Jotkut olivat sitä mieltä, että työpäivän aikana ei välttämättä ehdi tutustua kaikenlaisiin ohjeisiin, vaan niitä olisi syytä käydä yhdessä läpi. Vastaajien keskuudessa toivottiin myös sitä, että henkilön toimenkuvasta riippumatta, jokainen olisi tietoinen pankin toimintatavoista aiheeseen liittyen. Tarkkuutta toivottiin jokaiselta lisää, mutta kehuja sai yleinen neuvonanto.

Kysyttäessä asiakkaan reagoitua pyydettäessä selvitystä varojen alkuperästä, melkein kaikki vastaajat kertoivat asiakkaiden olleen ensin hämmentyneitä tai ihmeissään. Myös epäileväisyys ja hermostuneisuus ovat kuvanneet asiakkaiden tunnetiloja ja monet eivät ole ymmärtäneet, että mitä se tieto pankille kuuluu. Jotkut asiakkaat ovat voineet tietää asiasta etukäteen. Useimpien vastausten mukaan asiakkaat ovat kuitenkin ymmärtäneet toimintatavan selityksen ja perustelujen jälkeen. Parhaimmiksi perusteluiksi vastaajien mukaan ovat osoittautuneet rahanpesulakiin viittaaminen sekä painotus, ettei ole kyse yksittäistapauksesta juuri tämän asiakkaan kohdalla. Asian tekeminen itselle helpoksi vaikutti usean vastaajaan mielestä asiakkaan reagoituihin. Monet käyttivät apuna myös aiheeseen liittyvää esitettä ja jotkut selittivät asiaa verotuksen kannalta.

Haastattelut suoritettiin joko kasvokkain haastatteluina tai sähköpostin kautta. Sähköpostihaastatteluihin päädyttiin ajan säästämiseksi. Jokaiseen haastatteluun kysyttiin ensin konttorinjohtajalta lupa ja mahdollisesti myös neuvoa siihen,

ketä voisi haastatella. Sen jälkeen lupa kysyttiin vielä haastateltavalta itseltään. Haastateltavat valikoituivat siis joko haastattelijan omasta toimesta tai konttorien johtajien toimesta. Haastateltavat pyrittiin valitsemaan sellaisesta joukosta, joka on käteisen rahan ja muun rahaliikenteen kanssa eniten tekemisissä. Näin ollen melkein kaikki haastateltavista ovat pankin kassatyöntekijöitä. Haastateltavia pyrittiin myös saamaan jokaisesta pankin konttorista. Yksi tai kaksi haastattelua saatiin jokaisesta konttorista, paitsi yhdestä.

Haastateltaessa kasvokkain on mahdollista, että haastattelijalla on vaikutusta haastateltavaan. Haastateltavilta tuli usein kysymyksiä liittyen aiheeseen ja niin sanotun oikean vastauksen saamiseen. Toisaalta kasvokkain haastatteluissa haastateltavat eivät ehtineet etsiä tietoa kysymyksiin ennen tilannetta, kun taas sähköpostihaastatteluissa tämä mahdollisuus oli olemassa. Jotta vältettiin aiheen etukäteen tutkimista juuri ennen haastattelua, aihealueen kertomista etukäteen vältettiin. Toisaalta juuri haastattelujen kanssa samanaikaisesti järjestettiin koulutus aiheesta. Monet haastateltavista olivat olleet siinä juuri ennen haastattelua. Molemmissa haastattelutavoissa oli myös se riski, että vastaaja ei kehdannut vastata kysymyksiin täysin rehellisesti, sillä vastaukset eivät olisi olleet anonyymeja. Kaksi kasvokkain haastattelua tehtiin samanaikaisesti, joten niiden vastaukset voivat olla samankaltaisia ja toisen haastateltavan vastaukset ovat saattaneet vaikuttaa toiseen. Näin toimittiin ajan säästämiseksi.

4.3 Selvitys poliisilta

Poliisilta haettiin tunnistamisohjeita tavallisimpiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen tapauksiin, sekä vinkkejä niiden tunnistamiseen. Poliisilta selvitettiin myös, miten yleistä rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on Suomessa sekä kuinka suuri määrä ilmoituksista päätyy tutkintaan. Aiheeseen liittyen kiinnosti myös tietää, kuinka suuri määrä tapauksista on pankin toimihenkilön tai johdon tekemiä ja miten suuri määrä tapauksista jää arvion mukaan huomaamatta, mutta sellaista tietoa ei ollut saatavilla. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvitte-

lykeskukselta pyydettiin haastattelua, mutta sieltä pyydettiin tutustumaan heidän kotisivuihinsa. Vastaukset on siis poimittu rahanpesu.fi -sivuston julkaisuista.

Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomuksesta 2011 ilmenee tehtyjen ilmoitusten määrä. Niitä oli vuonna 2011 yhteensä 28378 kappaletta ja niistä 28364 koski rahanpesua ja 14 terrorismin rahoittamista. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013a, 7.) Kaikista ilmoituksista pankkien tekemiä olivat 1077 kappaletta (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013a, 8). Ilmoituksissa esiintyi yhteensä 141 eri kansalaisuutta. Näistä suomalaisia oli eniten, 28 %, venäläisiä 3,1 %, virolaisia ja turkkilaisia 1,8 % sekä nigerialaisia 1,3 %. Yritysten osalta ilmoitukset koskivat suomalaisia yrityksiä 64,4 %:ssa tapauksista. Seuraavaksi eniten ilmoituksissa mainittuja yrityksiä oli peräisin Virossa, Venäjältä ja Yhdysvalloista. Lähes kaikissa ilmoituksissa liiketoimi oli suoritettu ilmoituksen tekohetkellä. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013a, 11–12)

Vuonna 2011 selvittelykeskus antoi yhteensä 10 liiketoimen keskeyttämismääräystä. Samana vuonna luovutettiin 2709 ilmoituksen tiedot, eli 9,6 prosenttia saapuneista ilmoituksista, esitutkintaan käytettäväksi. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013a, 12–13) Vuonna 2011 esitutkintaan siirrettyjen tietojen yleisimmät rikosnimikkeet olivat velallisen epärehellisyys, 32,8 %, huumausainerikos, 7,4 %, sekä petos, 18,4 %. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013a, 15) Selvittelykeskus on kirjannut YK:n pakotepäätöksissä, Euroopan Unionin pakoteasetuksissa sekä kotimaisilta että ulkomaisilta viranomaisilta tulleissa ilmoituksissa mainittuja henkilöitä ja yhteisöjä, joilla voidaan epäillä olevan yhteyksiä terrorismin rahoitukseen. Näitä oli vuonna 2011 14. Toistaiseksi ei ole löydetty kytköksiä kyseisten tahojen ja Suomen välillä. Samaisena vuonna Keskusrikospoliisi aloitti ensimmäisen terrorismin rahoitusta koskevan rikostutkinnan yhteistyössä suojelupoliisin kanssa. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013a, 18–19)

Suomessa pestävä raha on suurelta osin peräisin huumausaine- ja talousrikoksista. Suomessa pestään myös ulkomailla tehtyjen rikosten rahoja, jolloin varallisuus kulkee Suomen kautta käteisenä tai sähköisessä muodossa. Ra-

hanpesun selvittelykeskus on arvioinut, että Suomen osalta rahanpesun kohteena olevan omaisuuden määrä on vuosittain ainakin satoja miljoonia, ehkä jopa puoli miljardia euroa. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013d, 1) Rahanpesurikoksista tuomituista 66 % on miehiä ja 34 % naisia (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013d, 30).

Tällä hetkellä ajankohtaisia ilmiöitä ovat muuli-ilmiö, massamarkkinointipetos, olematon hankinta sekä sekä avulla tapahtuva petos. Muulilla tarkoitetaan henkilöä, jonka tehtävänä on vastaanottaa rikoksella hankittuja varoja ja toimittaa ne eteenpäin. Näin rikolliset pystyvät häivyttämään jälkiään ja vaikeuttamaan rikosten selvittämistä. Usein muulien avulla siirrettävät varat ovat peräisin pankkitileiltä, joiden tunnuksat on saatu haltuun laittomasti huumausainemarkkinoilta, ihmiskaupasta tai salakuljetuksesta. Välikäsien kautta varat voivat päätyä terroritekoihin. Massamarkkinointipetokset tapahtuvat internetin ja sähköpostin välityksellä. Siinä huijari kalastelee ensin huijattavan tietoja, pyytää tältä rahaa esimerkiksi lahjoituksen tai internet-romanssin perusteella ja lopuksi rahat ohjataan rahamuuleille, jotka ottavat rahat vastaan, pidättävät oman palkkionsa ja välittävät loput eteenpäin. Massamarkkinointihuijari kokoaa rahat usein usealta taholta. Olematon hankinta tarkoittaa sitä, kun huijarit myyvät olemattomia tuotteita. Huijattu maksaa tuotteen tai toimitusmaksun etukäteen eikä koskaan saa hankintojaan. Sekin avulla tapahtuvassa petoksessa huijari esiintyy ostajana internetissä ja esittää ostavansa tuotteen ja lähettää sekä myyjälle. Sekki paljastuu arvoltaan liian suureksi, jolloin myyjää pyydetään palauttamaan liika raha ostajalle. Sekki on kuitenkin ollut väärennetty. (Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013b, 15–18)

4.4 Analyysi

Osa haastateltavista vastasi, ettei ole ikinä pyytänyt selvitystä varojen alkuperästä. Moni kertoi luulevansa, että on olemassa jokin tietty summa, josta selvitys täytyy pyytää, esimerkiksi asiakkaan tallettaessa rahaa. Tällaista summaa ei kuitenkaan löytynyt pankin ohjeista. Finanssivalvonnan mukaan satunnainen

asiakas on aina tunnistettava kun liiketoimen arvo ylittää 15 000 euroa. Toisaalta selvitys pankin palveluiden käytölle on tehtävä muun muassa, jos liiketoimeen sisältyvien varojen määrä on poikkeuksellisen suuri. Monet olivatkin luoheet itselleen joitakin rajoja niin, että kysyy varojen alkuperästä tai tekee rahanpesuepäilyilmoituksen tietyn summan ylittyessä. Nämä rajat kuitenkin vaihtelivat vastaajasta riippuen tuhannen euron ja useiden kymmenien tuhansien eurojen välillä. Toisaalta selvitetessä varojen alkuperää, vaaditaan pääsääntöisesti jokin selvitystä tukeva asiakirja, kuten kauppakirja, mutta harva sellaista pyytää.

Kysyttäessä pakotelistatarkistusten teosta, vaikutti siltä, että melkein kaikki olivat tietoisia toimintatavoista sen suhteen. Kaikki tiesivät vastata, että ne tarkistetaan aina uutta asiakkuutta perustettaessa, vaikka itse ei olisikaan uusia asiakkuuksia perustanut. Moni myös tiesi pankin toimintatavoista, että pakotelistoja pitäisi tarkistaa myös, esimerkiksi maksua suoritettaessa toisen pankkiryhmän asiakkaalle, mutta kertoivat sen kiireessä helposti unohtuvan.

Monet haastateltavista, jotka olivat ilmoituksen tehneet, olivat joutuneet ensimmäisellä kerralla kysymään neuvoa. Haastattelujen pohjalta voidaan todeta, että monet, jotka kertoivat, että eivät ole tehneet ilmoitusta, ovat kuitenkin sitä mieltä, että on olemassa selvät ohjeet. Kaikilla vastaajilla tuntui olevan yhteinen ymmärrys siitä, että ilmoitus tai selvitys on tehtävä suurien summien kohdalla, esimerkiksi talletus- tai käteismaksu tilanteissa. Monet vertaavat tapahtumaa myös aikaisempiin tilitapahtumiin. Talletukset ja käteismaksut eivät kuitenkaan ole ainoita keinoja rahan pesemiseksi. Vaikuttaa siltä, että olisi syytä luoda syvempi ymmärrys rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen keinoista, jotta niitä voidaan paremmin tunnistaa ja estää. Vastaajien keskuudessa toivottiin myös, että muidenkin kuin kassahenkilöiden olisi syytä tietää enemmän aiheesta ja, että myös heille järjestettäisiin koulutuksia. Ehkä hieman yllättäen, useampi vastaaja kertoi epäilysten heräävän, kun asiakas on ulkomaalainen. Kuitenkin suurin osa, 28 %, vuoden 2011 rahanpesuepäilyilmoituksista koski suomalaisia.

Noin puolet vastaajista on sitä mieltä, että ohjeet ja toimintatavat eivät ole selvät tai kaipaisivat ainakin muistin virkistämistä. Niin ikään noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että pankin ja yleiset toimintatavat eivät kaipa kehittämistä ja puolet

sitä mieltä, että kaipaavat. Taas noin puolet kertoi olleensa yhdessä tai useamassa koulutuksessa pankkiuransa aikana, mutta toinen puoli vastaajista ei muistanut tai ei ollut käynyt koulutuksissa, ellei aamupalavereja tai verkkokursseja lasketa. Osa koulutuksissa käynneistä oli ollut juuri haastattelujen aikaan järjestetyssä koulutuksessa. Säännösten mukaan työnantajan on huolehdittava työntekijöiden kouluttamisesta ja koulutusta on syytä täydentää aika ajoin. Työnantajan on myös selvitettävä vastuuta ja riskejä työntekijöille. Kuitenkin moni vastaaja ei muistanut asiaan liittyvää koulutusta tai toimintatapoja, joten jonkinlainen asian mieleen palauttaminen olisi paikallaan.

Kysyttäessä haastateltavilta kehitysehdotuksia, saatiin muun muassa toiveita siitä, että pankkiryhmällä pitäisi olla yhtenevät toimintatavat aiheeseen liittyen, saisi olla jokin rajasumma, josta esimerkiksi selvitys varojen alkuperästä on pyydettävä. Toisaalta jonkun mielestä selvitys ei kerro mitään. Vastaajien keskuudessa toivottiin edelleen, että henkilöllisyystodistukset kysyttäisiin aina käteismaksuissakin, koulutuksia olisi enemmän, esimerkkitilanteita ja seurauksia käytäisiin läpi, kehitettäisiin vinkkejä asiakkaan kohtaamiseen, kaikki ohjeet löytyisivät samasta paikasta sekä, että kaikki olisi koulutettu asiaan yhtä hyvin riippumatta siitä, onko kassalla vai ei.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Teoriaosuudessa käydään kattavasti läpi asiakkaan tunnistamiseen, rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä määritelmiä. Jotta lukija ja pankin työntekijät pystyvät ymmärtämään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa, on ensin selvitettävä yleisimpiä käytäntöjä ja menetelmiä tämänkaltaisen rikollisuuden parissa. Niinpä teoriassa käydään torjunnan lisäksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen keinoja ja tapausten tunnistamisohjeita läpi. Ajankohittaiset uutiset tuovat teoriaosuuteen käytännönläheisyyttä ja uudenlaista näkökulmaa aiheen laajuuden ymmärtämiseksi. Teoriaosuudessa selvennetään myös pankkityöhön vaikuttavia säädöksiä työntekijän kannalta.

Case -osassa kootaan toimeksiantajapankin toimintatapoja, ohjeistuksia sekä velvollisuuksia. Samassa haastatellaan pankin työntekijöitä ja käydään läpi poliisin ohjeistusta. Haastatteluilla selvitettiin vastausta tutkimuksen tavoitteeseen eli tunnistamisessa onnistumista. Vastauksia saatiin siihen, miten työntekijät toimivat epäilyttävissä tilanteissa sekä miten selvä toimintaketju heille on. Haastatteluissa haettiin myös tyypillisten tilanteiden tunnistamisohjeita, mutta niin moni ei ollut koskaan ilmoitusta tehnyt, joten niitä ei juuri saatu. Vastausten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että monelle työntekijälle ohjeistus ja talon toimintatavat eivät ole selvät. Poliisilta selvitettiin tapausten tunnistamisohjeita sekä aiheen yleisyyttä Suomessa.

Yksi työn tavoitteista oli saada vinkkejä asiakastilanteiden hoitamiseksi, esimerkiksi selvitystä varojen alkuperää kysyttäessä. Kysyttäessä asiakkaiden reagointia esimerkiksi kyselyyn varojen alkuperästä, moni vastaaja oli sitä mieltä, että asiakkaat kummastelevat ja hämmästelevät sitä. Siksi onkin tarpeen selittää asiakkaalle asiaa, jotta hän ei jää asiaa miettimään. Jokaiselta vastaajalta kysyttiin näitä vinkkejä ja jokainen niitä antoi. Yleisimmät vinkit koskivat asian tekemistä itselle helpoksi ja lakiin vetoamista sekä suureen summaan tai yleisiin toimintatapoihin vetoamista. Asian yleinen perustelu ja selvittäminen asiakkaalle koettiin tärkeiksi ja se, että tarkentaa asiakkaalle, ettei ole kyse yksittäistapauk-

sesta. Myös ystävällisyys ja palveluallttius olivat vastaajien mielestä tärkeitä. Toimeksiantajapankki voisi ehkä tulevaisuudessa harkita asiakkaiden tiedottamista jossakin muodossa liittyen aiheeseen. Ehkä kassan läheisyyteen voisi asettaa tiedotteen toimintatavoista tai tiedottaa niistä esimerkiksi verkkoviestillä verkkopankkiin.

Monet haastateltavat toivoivat tapausten läpikäymistä esimerkein, jotta voivat ymmärtää laajemman kuvan aiheesta ja rikollisuudesta. Pankin intranetistä löytyi esimerkkitapauksia, mutta vastausten perusteella tuntuu, ettei moni vastaaja ole niitä löytänyt. Esimerkkitapaukset olivat suhteellisen selkeitä, mutta ne eivät löytyneet kovinkaan helposti. Vastaajat toivoivat, että kaikki asiaan liittyvä löytyisi yhdestä paikasta ja osa oli sitä mieltä, että niiden täytyisi löytyä helpommin. Syvemmän tiedon ja taidon saavuttamiseksi voisi olla hyvä idea järjestää rahanpesun teorian opettamista henkilöstölle. Opetuksessa voisi keskittyä siihen, miten rahaa pestään ja terrorismia rahoitetaan, eli oppiessaan tekotavoista ja keinoista henkilöstö pystyisi myös paremmin tunnistamaan tapaukset ja puuttumaan niihin. Opetuksen voisi järjestää joku käytännön tehtävien parissa työskentelevä eli esimerkiksi joku poliisin taholta. Viikkopalavereissa voisi ottaa esille ja seurata aiheeseen liittyviä tiedotteita ja ajankohtaisia ilmiöitä.

Haastatteluissa toivottiin selkeämpää linjaa pankin toimintatavoille. Ohjeet pankin intranetissä ovat suurelta osin ulkopuolisten tahojen, kuten Finanssivalvonnan tai Finanssialan Keskusliiton ohjeita. Voisi olla hyvä kehittää pankille tai pankkiryhmälle omat ohjenuorat, niin kuin myös säännöksissä ohjeistetaan, että ilmoitusvelvollisen tulee laatia omaan toimintaansa soveltuvat toimintaohjeet selonteko ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta. Toisaalta, rahanpesuepäilyilmoituksen teko on melko selkeä toimenpide, mutta ohjeita tarvittaisiinkin ehkä enemmän siihen, milloin tulee toimia. Työkokemuksella ei nähty olevan vaikutusta vastauksiin. Pankki tai pankkiryhmä voisi asettaa tiukemmat ehdot ja toimintatavat puuttuakseen paremmin epäilyttäviin tilanteisiin. Yksi keino voisi olla asettaa jokin tietty summa, josta selvitys varojen alkuperästä täytyy pyytää. Silloin asian selittäminen asiakkaallekin voisi olla helpompaa. Toisaalta voi olla vaikea määrittää tiettyä summaan, josta selvitys on pyydettävä. Joka tapauk-

sessä olisi hyvä helpottaa asiakastilannetta. Selvityslomakkeet tulisi olla jatkuvasti lähettyvillä ja helposti saatavilla ja jokaisen tulisi lomake tunnistaa ja tietää, miten ja milloin sitä tulee käyttää. Jotta kaikki lomakkeen tunnistaisivat, voitaisiin sitä esitellä palavereissa tai koulutuksissa. Myös varsinaisen ilmoituksen tekoa voisi käydä käytännön tasolla läpi, jotta kynnyksen tekemiseen madaltuisi.

Aiheeseen tutkimista voisi jatkaa vielä esimerkiksi vakuutus- tai yritysalan tilanteisiin tutustumalla. Niitä ei tässä työssä käsitelty työn laajuuden vuoksi, mutta voisi olla mielenkiintoista selvittää, miten toisaalla asiaan puututaan. Toisaalta kiinnostaisi tutustua pankin sisäisiin petoksiin ja niiden laajuuteen. Tässä työssä asiaa käsiteltiin lähinnä ulkopuolisten tahojen suunnalta, sillä haastateltavat olivat kaikki asiakaspalvelupinnassa työssä. Poliisilta ei myöskään saatu vastausta pankin sisäisten petosten lukumäärästä ja yleisyydestä.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää suunniteltaessa tulevia koulutuksia aiheeseen liittyen. Toimeksiantajaa kiinnostaa varmasti myös työntekijöiden haastattelujen tulokset, sillä ne auttavat koulutusten tarjonnan ja tason suunnittelussa, mutta myös opetuksen määrän ja kertauskertojen sopimisessa. Työtä voidaan jatkossa ehkä hyödyntää aiheeseen tutustumis- tai opetusmateriaalina.

LÄHTEET

Ajankohtainen kakkonen 2013. Jakso 8/396. Viitattu 13.3.2013. Yle Areena.

Finanssialan Keskusliitto 2013. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen. Finanssialan Keskusliiton ohje jäsenyhteisöille 1.12.2008. Viitattu 24.10.2012.

Finanssivalvonta 2013. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Milloin asiakas on tunnistettava. Viitattu 25.3.2013.
http://www.finanssivalvonta.fi/FI/VALVONTA/RAHANPESUN_ESTAMINEN/MILLOIN_TUNNIST_TUNNIS/Pages/Default.aspx

Hopton, D. 2009. Money Laundering. Abingdon, Oxon, GBR: Ashgate Publishing Group.

<http://site.ebrary.com/lib/turkuamk/Doc?id=10325932&ppg=140>

Copyright © 2009. Ashgate Publishing Group. All rights reserved.

Huhtamäki, A. 1994. Pankkirikokset. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Kauppalehti 2013. Nordealle rangaistus rahanpesussa lepsuilusta. Viitattu 16.4.2013. Julkaistu 16.04.2013 klo 10:06. Auli Mauno.

Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013a. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2011. Viitattu 20.2.2013.
[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/C0B9D63F0C48FAB1C22579AE0034D69E/\\$file/Rahanpesun%20selvittelykeskus_Vuosikertomus%202011.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/C0B9D63F0C48FAB1C22579AE0034D69E/$file/Rahanpesun%20selvittelykeskus_Vuosikertomus%202011.pdf)

Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013b. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2012. Viitattu 16.4.2013.
<http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/5ACA47DAF80733D5C2257057003F5BE4?opendocument>

Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013b. Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. Viitattu 20.2.2013.
[http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/983BAFD45B6652E5C2257A91003EDC94/\\$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20käytänteet_27.8.2012.pdf](http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/983BAFD45B6652E5C2257A91003EDC94/$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20käytänteet_27.8.2012.pdf)

Keskusrikospoliisi Rahanpesun selvittelykeskus 2013c. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. Viitattu 5.4.2013.
[http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D01EB6312D51ADBCC2257B0500454FBA/\\$file/Rahanpesurikokset%20oikeuskäytännössä%20VI.pdf](http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D01EB6312D51ADBCC2257B0500454FBA/$file/Rahanpesurikokset%20oikeuskäytännössä%20VI.pdf)

Konstari, T. & Kalima, K. 2002. Pankkialaisuus, viranomaiset ja tietosuojat. Helsinki: Suomalaiset oikeusjulkaisut SOJ Oy.

Laitinen, K. & Lumio, M. 2009. Terroristin synty ja terrorismin torjunta – Näkökulmia väkivaltaiseen radikalisoitumiseen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Lehto, M. 2008. International Responsibility for Terrorist Acts, A Shift Towards More Indirect Forms of Responsibility. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Malkki, L.; Paastela, J.; Eloranta, E.; Lahtinen, M.; Renkama, J. & Sinkkonen, T. 2007. Terrorismin monet kasvot. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Susi, M. & Pekkala, N. 2011. Terrorismin rahoitus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Turner, J. 2011. Money Laundering Prevention: Deterring, Detecting, and Resolving Financial Fraud. Hoboken NJ, USA: Wiley.

<http://site.ebrary.com/lib/turkuamk/Doc?id=10484869&ppg=141>

Copyright © 2011. Wiley. All rights reserved

Julkaisemattomat lähteet:

Toimeksiantajapankin intranet

Haastattelut:

Asiakasneuvojana työskentelevän kiireapulaisen A:n haastattelu, 18.3.2013.

Asiakasneuvoja B:n haastattelu, 18.3.2013.

Asiakasneuvoja C:n haastattelu, 6.3.2013.

Asiakasneuvoja D:n haastattelu, 6.3.2013.

Asiakasneuvoja E:n haastattelu, 15.3.2013.

Asiakasneuvoja F:n haastattelu, 18.3.2013.

Yhteyshenkilö G:n haastattelu, 18.3.2013.

Palveluneuvottelija H:n haastattelu, 19.3.2013.

Asiakasneuvoja I:n haastattelu, 22.3.2013.

Palveluneuvottelija J:n haastattelu, 25.3.2013.

Asiakasneuvoja K:n haastattelu, 25.3.2013.

Asiakasneuvoja L:n haastattelu, 26.3.2013.

Asiakasneuvojan M:n haastattelu, 25.3.2013.

Asiakasneuvojan N:n haastattelu, 27.3.2013.

Asiakasneuvoja O:n haastattelu, 28.3.2013.

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Kuinka kauan olet ollut toimeksiantajapankissa töissä?
2. Oletko tehnyt ilmoituksen rahanpesusta/terrorismin rahoittamisesta? Kuinka monta ilmoitusta olet tehnyt? Miten hoidit ilmoittamisen?
3. Kuinka usein arvioit ilmoituksia tehtävän toimeksiantajapankissa? (/kk, /v, ym.)
4. Kuvaile tilannetta kun olet tehnyt ilmoituksen tai selvityksen varojen alkuperästä. Mistä syystä epäilit? Mitkä merkit hälyttivät? Miksi pysyt selvityksen? Jos et ole tehnyt ilmoitusta/selvitystä, missä tilanteessa tekisit?
5. Missä tilanteessa tarkastat pakotelistan?
6. Onko olemassa selvät ohjeet/toimintatavat näiden tilanteiden hoitamiseksi? Tiesitkö mitä piti tehdä? Minkälaista tietoa ehkä kaipaisit?
7. Löytyikö asiasta tietoa, jos et heti tiennyt mitä tehdä?
8. Oletko ollut koulutuksessa asiaan liittyen, kuinka monta kertaa, milloin viimeksi?
9. Jos toimeksiantajapankin systeemissä tai yleisissä säädöksissä on kehitettävää, miten kehittäisit?
10. Miten asiakkaat ovat reagoineet selvityksen pyytämiseen varojen alkuperästä?
11. Neuvoja näiden asiakastilanteiden hoitamiseen ja asian perustelemiseen asiakkaalle.

Liite 2. Lomake varojen alkuperän selvityksestä

FK|Finanssialan Keskusliitto
FC|Finansbranschens Centralförbund
Federation of Finnish Financial Services

Selvitys
Liiketoimeen sisältyvät varat tai omaisuus

1 (2)

HENKILÖTIEDOT	Nimi (sukunimi, etunimet)		
	Henkilötunnus	Ulkomaalaisen syntymäaika	Puhelinnumero (myös suunta)
	Osoite (katu, kaupunki, valtio)		
	Henkilö toimii ☐ omasta puolestaan ☐ toisen puolesta, kenen: ☐ alla mainitun yrityksen tai yhteisön puolesta		
YRITYKSEN TAI YHTEISÖN TIEDOT	Yrityksen tai yhteisön nimi		
	Y-tunnus	Osoite (katu, kaupunki, valtio)	
	Kaupparekisterinro tai vastaava		
KÄYTETTÄVÄ PALVELU	☐ Talletus ☐ Valuutanvaihto ☐ Arvopaperikauppa ☐ Kotimaan maksujenvälitys ☐ Ulkomaan maksujenvälitys ☐ Vahinkovakuutus ☐ Muu, mikä:		
TIEDOT VAROJEN TAI VAKUUTETTAVAN OMAISUUDEN ALKUPERÄSTÄ	Varojen määrä tai vakuutettavan omaisuuden arvo	Mistä varat tai vakuutettava omaisuus on peräisin (oikeustoimen laatu, esim. kauppa, lahja, perintö, velka) ☐ jatkuu kääntöpuolella	
	Keneltä varat tai vakuutettava omaisuus ovat peräisin (oikeustoimen toisen osapuolen nimi ja yhteystiedot) ☐ jatkuu kääntöpuolella		
TIEDOT VAROJEN KÄYTTÖTARKOITUKSESTA (PANKKIPALVELUN KÄYTTÄJÄ TÄYTTÄÄ)	Varojen määrä	Käyttötarkoitus	
	Kenelle varat ovat menossa (varojen vastaanottajan tiedot)		
SELVITYKSEEN LIITTYVÄ KIRJALLINEN AINEISTO	☐ Kauppa-, vaihto- tai muu saantokirja ☐ Velka- tai muu sopimusasiakirja ☐ Valtakirja ☐ Viranomaisen lupa ☐ Lahja- tai perinnönjakokirja ☐ Yrityksen tuoreimmat tilinpäätöstiedot ☐ Selvitys varojen nostosta toisesta pankista ☐ Rekisteriote tai vastaava ☐ Muu saantokirja, mikä: ☐ Selvitys oikeustoimen ☐ Muu, mikä:		
SELVITYKSEN ANTAJA	Päiväys	Allekirjoitus ja nimenselvitys	
HENKILÖLLISYYDEN TODENTAMINEN	☐ Ajokortti ☐ Passi ☐ Poliisiviranomaisen myöntämä henkilökortti ☐ Selvityksen vastaanottajan henkilökohtaisesti tuntema		
	Asiakirjan nro, antopäivä/päätymispäivä, myöntänyt viranomainen:		
SELVITYKSEN VASTAANOTTAJA	Yhtiön nimi ja konttori		Puhelinnumero
	Toimihenkilön allekirjoitus ja nimenselvitys		

LISÄTIEDOT	